

JAK PUBLIKOVAT A RECENZOVAT ODBORNÉ CHEMICKÉ ČLÁNKY

BOHUMIL ŠTÍBR

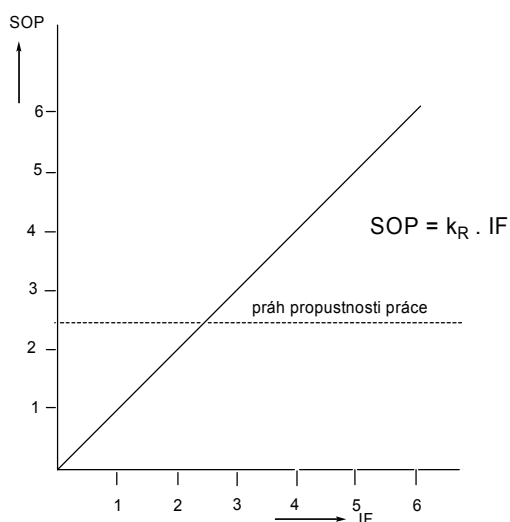
Ústav anorganické chemie AV ČR, 250 68 Řež

Český badatel, trávící veškerý čas v laboratoři za málo peněz a na úkor své rodiny, jednoho dne zjistí, že *něco* vynalezl. To *něco* obvykle bývá nová chemická sloučenina nebo nový vztah mezi chemickými veličinami. Stále častěji to bývá nový teoretický výsledek, neboť k jeho dosažení není potřeba pracovat v laboratoři a šetří se přitom stále dražší chemikálie. Badatel okamžitě zahoří touhou tuto novost oznámit světu v bláhové naději, že chemické časopisy po jeho výsledku prahnou. Omámen geniálností svého výsledku, rozhodne se podat publikaci do renomovaného zahraničního časopisu. K tomu je ostatně nucen i svým zaměstnavatelem, který je neustále hodnocen svým nadřazeným orgánem, který mu permanentně hrozí odnětím nebo alespoň redukcí finančních prostředků v případě, že jeho výsledky nebudou na srovnatelné světové úrovni. Badatel tedy vyhledá instrukce pro autory a s hrůzou zjistí, že tyto se časopis od časopisu podstatně liší. Úkolem těchto instrukcí je totiž odradit autora od podání práce nebo otrlejší odvážlivce alespoň pořádně zastrašit. Instrukce si pak tento štvanec pečlivě vytiskne a spotřebuje přitom fúry papíru. Studium instrukcí pak stráví několik víkendů, aby nakonec zjistil, že je prakticky nemožné je dodržet. Nemá totiž příslušný software preferovaný redakcí. Několik týdnů mu pak trvá, než příslušný software vybojuje na svém zaměstnavateli. Když se badatel prokouše těmito úskalími, začne sepsávat v cizineckém nářečí svoji práci. K tomu je nucen i svým nadřazeným pod hrozbou odnětí prémie.

Ke psaní vlastní práce redakce dobrých časopisů vymyslely templáty, údajně aby ulehčily autorovi práci. To není pravda, je to jen další prostředek, jak autora od publikace odradit. Český badatel však i tuto překážku překoná a text publikace nakonec vyplodí i s pomocí nejasného templátu. Tím však práce nekončí a vyvstává problém „Supplementary Information“. Tato má podepřít výsledky autora, ve skutečnosti však představuje další horu zbytečného papíru a další prostředek, jak autora znechutit – recenzentovi pak slouží jako další nástroj k odmítnutí práce. Nakonec autor vytvoří grafiku pro „Table of Contents“. To obyčejně bývá co nejatraktivnější barevný obrázek, o kterém se badatel mylně domnívá, že jím přitáhne pozornost čtenářů. Statečný autor toto vše nějak přežije, neb mu nic jiného nezbyvá. Pak nastane slavnostní okamžik, kdy badatel podává práci do redakce a zjistí, že jest tak nejlépe učiniti pomocí „Electronic Submission“. K tomu si musí vymyslet své „name“ a „password“ a okamžitě se vydává v bezpečí, že tyto parametry zapomene. Nesmí též zapomenout na vytvoření „Cover Letter“. Rafinované redakce si na tento vymyslely přesný postup, který nebohý autor

musí dodržet. Tam badatel, mimo jiné, uvede důvody, proč je jeho práce pro časopis nepostradatelná a také je mu zde blahosklonně umožněno navrhnout příslušné recenzenty. Pokud možno, badatel navrhne své známé, ve skvělých časopisech bývá demokratický požadavek, že dva z nich musí být ze země, ve které sídlí redakce časopisu. Pokud počítá badatele přitom neklekne, nakonec se podaří práci do redakce nějak dopravit. Podání badatel završí tím, že si na webu okopíruje „Copyright Form“, pracně ji vyplní, podepíše a odešle po mnoha marných pokusech faxem na komplikované číslo redakce. Pak obdrží e-mail z redakce, že mu tato děkuje, že si zvolil právě jejich časopis. Redakce mají obvykle tuto proceduru zautomatizovanou a Vy obdržíte hned několik stejných dopisů. Tyto skutečnosti však badatele uklidní natolik, že podlehne falešnému pocitu, že po takové dřině bude jeho práce přijata. To je velký omyl, neboť nezkušený badatel zatím nemá potuchy o objektivní existenci Zákona submitace a resubmitace (ZSR) a Recenzního zákona (RZ, viz obr. 1).

Po dvou až třech nedělích, někdy i později, badatel obdrží zdrcující posudek, ve kterém se dozví, že nevnalezl nic nového a že jeho práce se zamítá (stupeň ostrosti posudku, SOP, viz obr. 1, bývá obvykle v rozmezí 6–10 a posudek obvykle nemá nic společného s vědeckým obsahem práce). Humánnější recenzenti doporučí práci publikovat v horším časopise. Badateli obvykle klesne sebevědomí natolik, že se rozhodne práci resubmitovat hned do o dva řády horšího média. Zkušenější resubmitátoři jdou dolů pouze o jeden stupeň a připiší na práci renomovaného zahraničního spoluautora. Proces znovupodání publikace se opakuje. Badatel musí práci převést do nového formátu a obvykle si k tomu pořídí za drahý peníz software zvaný „Endnote“, který hladce převede citace do žádaného tvaru. Obvykle též doplní citace na práce recenzenta, který byl uražen neúplnou citací jeho prací. Po delší době je práce znovu podána. Obvykle následuje opět odmítnutí, ale toto je typicky mírnější (SOP = 3–5), neboť recenzent již nemusí použít zbraní nejostřejšího kalibru. Třetí resubmitace se již odehrává v blízkosti prahu propustnosti práce (viz. přerušovaná čára na obr. 1, IF časopisu < 2,5). Tam již má badatel jistou naději. Recenzent si obvykle všimne i vědeckého obsahu práce a ve velkém procentu případů práci doporučí, ovšem až po důkladné revizi textu. Shora uvedený mechanismus působení ZSR má za následek, že většina dobrých publikací autorů z českých zemích končí v časopisech o IF < 2,5 (tam též směřují odpadové práce slovných evropských a amerických profesorů). Někteří zoufalci se dokonce nezdržují pokusy o publikaci v zahraničí a rovnou publikují v domácích časopisech. Důsledkem popsaného nekonečného procesu je ale příznivý dopad na zvýšení IF domácích časopisů – objektivní vliv ZRS totiž způsobuje, že se jejich IF asymptoticky blíží k experimentálně ověřené hodnotě 2,5.

Obr. 1. **Grafické znázornění Recenzního zákona:** SOP – stupeň ostrosti posudku, IF – impakt faktor časopisu, k_R – konstanta recenzenta

Na této trnité cestě badatel dříve či později dospěje ke stavu, kdy má řadu prací, i když v méně renomovaných časopisech. Stává se v českých zemích známým odborníkem a na sklonku jeho chemické kariéry se zákonitě stává recenzentem. Recenzent je osoba, která má za úkol posuzovanou práci co nejvíce pošpinit a nedoporučit k publikaci. Čím je posudek horší, tím lepším a oblíbenějším recenzentem se stáváte v očích redakce příslušného časopisu. Moderní doba odstranila nutnost podepsat se pod recenzní posudek a jeho naprostá anonymita Vám tak, jako recenzentovi, nabízí skvělé podmínky, abyste se na autorovi práce doslova vyřádil. Základní pomůckou v tomto úsilí Vám budiž tzv. Recenzní zákon (RZ) graficky zobrazený na obr. 1.

Nejprve je nutno vyjasnit základní pojmy a definice. Pojem SOP, stupeň ostrosti posudku, je dostatečně jasný. Je přímo úměrný IF časopisu, pro který recenzujete. IF časopisu tedy přímo diktuje agresivitu Vašeho posudku a v časopisech o vysokém IF musí tedy Váš posudek být vysloveně nepřátelský a naprosto neobjektivní (výjimka platí v případě renomovaných evropských a amerických badatelů). Musíte si uvědomit, že autor nemá žádná práva, natož kritizovat Váš posudek. Je-li recenzovaná práce slabá, máte práci usnadněnu, Váš posudek nemusí být tak ostrý a Vy pak dokonce můžete působit i lidštějším dojemem – stejně dosáhnete kýženého odmítnutí práce.

O něco málo obtížnější je, když je posuzovaná práce dobrá a nemůžete v ní najít žádnou odbornou skulinu. Neztrácejte hlavu, i zde existuje řada lákavých možností. Argumentujte např. tím, že práce je sice technicky dobře provedena, avšak je rutinního charakteru a měla by proto být publikována v méně renomovaném časopise. Výborně se osvědčuje též standardně používané tvrzení, že práce je sice dobrá, ale není dostatečně obecného charakteru a tudíž by měla být publikována ve specializovaném časopise (rozumí se o nižším IF). S těmito dvěma základními floskulacemi si vystačíte po celý život, i když samozřejmě existují i jiné varianty.

Parametr k_R , tzv. konstanta recenzenta, se odvozuje čistě od individuálních vlastností posuzovatele. V grafu na obr. 1 byla tato konstanta nastavena na průměrnou hodnotu $k_R = 1$. Ostrý a nekompromisní recenzent ($k_R > 1$) způsobí, že strmost korelační přímky prudce stoupne a od určité, relativně nízké, hodnoty IF již žádnou práci nepropustí. Toto chování je typické pro časopisy s vyšším IF a pro recenzenty ze zemí, kde sídlí redakce příslušného časopisu. Ale pozor: autoři z jiných chemicky podřadných zemí se snaží tuto nepříznivou situaci obejít tím, že na práci napíší jako spoluautora chemika z domácí země časopisu. Tento záměr je nutno včas odhalit a práci raději odmítnout, doporučit jen ve výjimečných případech.

Dalším pojmem RZ, který je nutno vysvětlit, je práh propustnosti publikace vyznačený přerušovanou čarou na obr. 1. Tato veličina je variabilní a praxe ukazuje, že se obvykle pohybuje v rozmezí IF 0,5–2,5, v grafu je vyznačena jeho typická horní limita. Pro Vás jako recenzenta z toho vyplývá smutný závěr, že v časopisech o nižším IF budete asi muset aspoň nějakou práci propustit, jinak by některé časopisy neměly co publikovat. I v těchto případech si ale zachovejte charakter a práci navrhnete k publikaci až po doporučení důkladné revize textu, doplnění citací, určitě najdete také, že styl práce není v souladu s instrukcemi pro autory – i zde zkrátka existuje nepřeberné množství nástrojů, jak autorům zkomplikovat život. Recenzent, který doporučí práci k publikaci bez připomínek, je špatný recenzent. Prah propustnosti je možno zvýšit, recenzujete-li práci Vašeho známého v naději, že udělá podobnou protislužbu někdy i pro Vás. I zde však musíte být velmi opatrní, neboť je prokázáno, že i Váš známý může Vaši práci nekompromisně odrovnat z konkurenčních nebo jiných důvodů. Tuto strategii je tedy nutno pečlivě rozvážit a vycházet z Vašich životních zkušeností.

Přeji Vám mnoho zdaru ve Vaší publikační a recenzní činnosti.